

Quellen

- AStF – S. J. FOCKEMA ANDREAE – MEIJER, Th. J. (Hrsg.): *Album Studiosorum Academiae Franekerensis*, 1585–1811; 1816–1844. – I: *Naamlijst der studenten*. Franeker, [1968].
- ASrG – *Album Studiosorum Academiae Groninganae*. Groningen, 1915.
- AStU – *Album Studiosorum Academiae Rheno-Trajectinae, 1636–1886. – Accedunt nomina Curatorum et Professorum per eadem secula*. Ultrajecti, 1886.

Apponyi

APPONYI, Alexander (Hrsg.): *Hungarica. – Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften*. Bände I–IV. München, 1903–1927; (Reprint: Nendeln/Liechtenstein, 1969).

RMK III

SZABÓ, Károly – HELLEBRANT, Árpád (Hrsg.): *Régi Magyar Könyvtár*. Band III/1–2. Bp. 1896–1898.

RMKP

BORSA, Gedeon e.a. (Hrsg.): *Régi Magyar Könyvtár. III* [K. SZABÓ – Á. HELLEBRANT, Hrsg.]. *Pótlások, kiegészítések, javítások*. Bände I–V. Bp. 1990–1996.

RMNy

BORSA, Gedeon e.a. (Hrsg.): *Régi Magyarországi Nyomtatványok*. Bände I–III. Bp. 1971–2000.

SZABÓ–TONK

SZABÓ, Miklós – TONK, Sándor (Hrsg.): *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban, 1521–1700*. Szeged, 1992.

SZINNYEI

SZINNYEI, József (Hrsg.): *Magyar írók élete és munkái*. Bände I–XIV. Bp. 1891–1914; (Reprint: Bp. 1980–1981).

UMIL

PÉTER, László (Hrsg.): *Új Magyar Irodalmi Lexikon*. Bände I–III. Bp. 1994.

ZOVÁNYI–LADÁNYI

ZOVÁNYI, Jenő – LADÁNYI, Sándor (Hrsg.): *Magyarországi Protestáns Egyháztörténeti Lexikon*. 3. kiad. Bp. 1977.

POSTMA, FERENC*

Egy lakodalmi köszöntő magyar vonatkozása. Magyarországi nyomdában előállított latin nyelvű lakodalmi köszöntőt példányból először Szikszai Fabricius Balázs református lelkészről ismerünk, ez Kolozsvárt 1565-ben készült Heltai műhelyében (RMNY 212). Ugyanebből a századból hazai nyomdában előállított hasonló műfajú latin versből kevés áll rendelkezésünkre.¹ Többségük Erdélyben készült (4 darab Kolozsvárt, 2 Gyulafehérvárott, 2 Szebenben, 1 Brassóban), 3 Bártfán, egy Németújvárott (Güssing). E kevés példányból is kettő lappang.

* Dr. Ferenc Postma (1945) arbeitet an der Vrije Universiteit in Amsterdam (Die Niederlande), an der Theologischen Fakultät (für Altes Testament und Hebräisch). Zugleich ist er seit 1997 a.o. Professor an der Károli Gáspár Református Egyetem in Budapest (Ungarn).

¹ RMNY 234 (1567), RMNY 271 (1569), RMNY 404 (1578), RMNY 405 (1578), RMNY 481 (1581), RMNY 521 (1583), RMNY 533 (1583), RMNY 558 (1584), RMNY 706 (1592), RMNY 723 (1593), RMNY 724 (1593), RMNY 806 (1597).

Heltai János az 1601–1665 közötti magyarországi nyomtatványokat vizsgálva az időszak 70 darab lakodalmi köszöntőjéről megállapította, hogy azokat elsősorban a királyi Magyarország német ajkú városainak polgárai, kisebb részben arisztokraták vagy köznemesek számára írták.² A 16. századra vetítve ilyen átfogó kiadványstruktúra-vizsgálat nem volt. Ráadásul a rendelkezésre álló kevés lakodalmi köszöntő alapján társadalmi rétegekre vonatkozó árnyalt megállapítást nem is lehet tenni.

A humanista alkalmi költészet ezen műfaja Európa-szerte népszerű volt. A tudós poéták latin nyelvű költeményeikkel nemcsak az ifjú párt köszöntötték, hanem az antik auctorokra való utalásokkal egymásnak is jelezték olvasottságukat.

Érthető tehát, ha magyar vonatkozásuk miatt a nem magyarországi nyomdában készült lakodalmi köszöntők felé is kiemelt figyelemmel fordulunk. Az OSzK Röpl. 271. jelzetű négylevelés nyomtatványa egy soproni házaspár – Jakob Kellner és Katharina, Johannes Gnäser lánya – tiszteletére írt köszöntőt tartalmaz. Érdekességét növeli, hogy külföldi szerzője van, aki a nyomtatványban Iohannes Tecnon Rigensis ex Livonia alakban nevezi meg magát.

A *Carmen nuptiale* Bécsben Kaspar Stainhofer nyomdájában készült 1567-ben (=VD16 T 287), tehát két évvel az első példányból ismert *RMNY*-példány után.

A költőről keveset tudunk: 1565-ben Bécsben iratkozott be az egyetemre, 1568. július 27-én Rómában mint a Collegium Germanicum növendéke tette le fogadalmát. 1573-ban Ingolstadtban, 1604-ben Würzburgban iratkozott be az egyetemre, utóbbi helyen mint mindkét jog doktora.³

Két egyéb művéről van tudomásunk, az egyik szintén Bécsben, Stainhofernél jelent meg.⁴ Stainhofer műhelyében egyébként más magyar vonatkozású (magyar nyelvű vagy magyar szerzőktől származó) művek is napvilágot láttak.⁵ Érdemes továbbá azt a tényt is figyelembe venni, hogy több latin nyelvű lakodalmi köszöntő is készült műhelyében.⁶

A soproni Jacob Kelnerre 1564-ből, a költő Joannes Tecnonra 1565-ből találunk adatot a bécsi egyetem anyakönyvében.⁷ Valószínű tehát, hogy Tecnon a völégényt az egyetemen ismerte meg.

Jacob Kelnerre (és az ifjú párra) vonatkozóan soproni források is rendelkezésünkre állnak. Első lakóhelye, egy kéthomlokzatos ház Sopronban 1568 és 1582 között mutatható ki (Kolostor u. 5–Új u. 8.), élete végén (1582–83) a rangosabb Szt. György u. 2. szám alatti házban lakott.⁸

Érdemes pár szót szólni a köszöntőt bevezető epigrammáról. Tecnon az Isten által is szentesített szerelmeket éneklő költőket dicsérei azokkal szemben, akik a Caménáknak nem kedves, Venus és Cupido által gerjesztett pajzán szerelmet zengik. Az archilochium primumban álló bevezető éle Ludwig Halle ellen, egész pontosan Halle 'Zoilus'-a ellen irányul. Mint köztudott, Zoilos (Kr. e. IV. század) kegyetlen kritikus, Homéros műveinek gáncsolója volt. Tecnon Hallet, akit szintén egyetemi tanul-

² HELTAI János: A XVII. század első felének (1601–1655) kiadványstruktúrája Magyarországon. (Az egyházi-vallási művek funkcionális és használati rendszere. Műfajteremtő elvek és célok, nyomtatott műfajok.) Akadémiai doktori értekezés. Bp.–Miskolc, 2003. 302 l. (Kézirat).

³ *Die Matrikel der Universität Wien. III. B. 1518/II–1579/I.* Bearbeitet von Franz GALL. Graz–Köln, 1959. 138.: *Ex natione Saxonica.* [1565] 5. *Martii.* ... *Joannes Teknon Rigensis ex Livonia gratis.* ...; HELK, Vello: *Die Jesuiten in Dorpat 1583–1625.* Odense, 1977. 251.

⁴ *Beantwortung des offenen, lästerlichen vndt mit der Warheit vnversiegelten Sendtbriefs...* Bruntrut, Johann Schmidt, 1597. (= VD 16 T 286); *Prophetia Esaiiae de morte et resurrectione domini nostri.* ... Bécs, Stainhofer, 1568 körül (= VD 16 T 288).

⁵ pl. *RMK* I 84, *RMK* I 90, *RMK* I 98. Vö. V. ECSEDY Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473–1800.* Bp. 1999. 31.

⁶ pl. VD16 M 5211

⁷ *Die Matrikel der Universität Wien. III. B. 1518/II–1579/I.* Bearbeitet von Franz GALL. Graz–Köln, 1959. 134.: *Ungarica Natio.* ... [1564] 26. *Februarii. Iacobus Kelner Soproniensis Pannonius dt. 2 sol.* ...

⁸ DÁVID Ferenc: A soproni Belváros háztulajdonosai, 1523–1645. (Kézirat)

mányai alatt ismerhetett meg,⁹ arra szólítja fel, hogy kritikus megnyilvánulásait ne a 'poeta sacer' (= Tecnon), hanem a buja szerelmeket zengő költők ellen fordítsa. A 'Zoilos' szó tehát jelen esetben Halle rosszindulát (talán kellemetlen természetét, kritikus magatartását?) jelentheti.

CARMEN NUPTIALE: DOCTRINA, VIRTUTE ET EGREGIIS MORIBUS PRAEDITI IACOBI KELNER Soproniensis et pudicissimae puellae CATHARINAE Iohannis Gnäser piae memoriae civis Soproniensis filiae, in honorem SCRIPTUM A IOHANNE TECNO Rigensi ex Livonia.

Viennae Austriae excudebat Casparus Stainhofer, anno 1567.

EPIGRAMMA IN ZOILUM Ludovici Hellaei Rudensis Westphali

ZOILE, cur rigido pergis versute poetam
 Dente ferire sacrum?
 Ecce remorsuros iusto furit impiger aestu:
 Bestia turpis abi,
 Inque leves stygijs vates effunde venena
 Eiaculata vadis.
 Qui natas turpi flammas Cytharaeide caeca
 Calliditate colunt.
 Et prompti obsceno meditantur pectore fraudes
 Saeve Cupido tuas.
 Aspera lascive solventes ora, Camoenis
 Suspiciosa pijs.
 Noster hic Aonio vates modulamine, castis
 Nil nisi casta canit.
 Impia detestans Veneris commercia, laudans
 Iura sacrata thori.
 Quae Deus aetherea sancivit lege probatque
 Numine rite suo.
 Illicito, poenas statuens ferventibus, igne
 Absque pudore, viris.
 Ergo quid ingenuum Musarum carpis amicum,
 Tygeride nate fera:
 Abstine convicijs, propria ne forte sagitta
 Zoile fixe cadas.

CARMEN NUPTIALE

VIX bene surgentis lux fulserat aurea Phoebi, [1]
 Almaque foecundo rore madebat humus,
 Cum prope caeruleum formosi littoris annem
 Ingredior, rapidis qua fluit ISTER aquis.
 Totus in accepta dignos meditabar honores [5]
 Laude magisterij laudeque Spasme tua.
 Addidit et stimulos Andreas Kekius, huius
 Dum mens in meritis officiosa fuit,

⁹ *Die Matrikel der Universität Wien. III. B. 1518/II–1579/I. Bearbeitet von Franz GALL. Graz–Köln, 1959. 143–144.: 1566, Oktober 13. ... Natio Saxonica. ... Ludovicus Halleus Rudensis Westphallus 2 sol. ...*

- Montis at Aonij venit de vertice Musa
 Fessa ferens ad me crura gravesque pedes [10]
 Ridet et alloquio non dedignatur amico,
 Suspensum calamum cum retinere iubet.
- Quaerenti retulit compresso murmure causam,
 Esse verecundi iura canenda thori. [15]
 Linque refert Spasnum, reliquos modo linque Magistros:
 Hic tuus in reliquo tempore sudor erit.
- Nunc vero brevibus cape me dictante, IACOBI
 KELNER et imparibus concipe metra modis.
 Ille iuventutis non segnis in artibus annos [20]
 Trivit et armatae Palladis arma tulit.
- Albis ubi celebrem cursu praeterfluit urbem
 Vicinam muris Lipsia clara tuis.
 Sunt hic Leucorides aeterno nomine Musae,
 Numina quae nostris sunt veneranda locis, [25]
 Hinc est cum Noricis coniunctio maxima Musis:
 Adventus hinc est proxima causa mei.
- Ergo age praesentem calamum pennamque resumas,
 Te modo divini numinis aura reget.
 Dixerat: extemplo levibus me flatibus aer [30]
 Afficit et facili labra lepore fluunt.
- Ergo Erato, reliquis comitata sororibus adsis,
 Et mecum socio carmina pange thoro.
 Doctus enim iuvenis pulchram nunc ducet amicam,
 Nubet et electo Sponsa petita viro. [35]
 Huc igitur venias mihi Hymen, Hymenaeae iugales,
 Et bene felici numine iunge faces.
- Adsitis Musae, venias cum fratre Minerva,
 Tu quoque cum nato Cypris adesto tuo.
 Irrita vota iacent sine te iuvenumque senumque, [40]
 Irrita virginibus te sine vota iacent.
- Vos, quibus una simul nomen dat Gratia, Divae,
 Taedifero mecum fundite vota DEO.
 Turba puellarum iuvenes cum matribus adsint,
 Et mecum dicant: o Hymenaeae veni. [45]
 O Cyus o Hymenaeae veni, gratissime Divum,
 Faustaque nunc sponsis foedera necte novis.
- Ast Hymenaeus adest mitis, comitantur eundem
 Cum Phoebo Charites, Pieridumque chorus.
 Prodeat ergo simul bella cum coniuge Sponsus: [50]
 Transigat hunc festum laetus uterque diem.
- Nunc etenim sacris divino more peractis
 Cum nuptis genium quisque fovere cupit.
 Et quis non cupiat tales celebrare hymeneos?
 Quos decorant cantu Dijque Deaeque suo. [55]
 Sed video taedas: populi stipante caterva
 Spectatum currunt cum puerisque senes.
- Tibia rauca sonant, pulsantur plectra lyraeque:
 Progreditur socijs Nympha decora suis.
 Qualiter ut celsa quodam Carthaginis altae
 Dardanum Dido suscipit arce Ducem. [60]

- Qualiter haec (inquam) gemmis auroque nitebat
 Inter foemineum conspicienda thorum.
 Sic quoque virginea sponsa undique cincta corona,
 Quam reliquis multo pulchrior ipse venit.
 Et veluti stellas (nox est si forte serena) [65]
 Exuperat radijs lucida Luna suis:
 Sic inter comites niveo CATHARINA colore
 Gnäsereo celebri stemmate compta nitet.
 CAROLUS hanc ducit lepido pulcherrimus ore
 A dextris frater, sponse IACOBE, tuus. [70]
 Hinc sacer adductus sponsalia longa sacerdos,
 Legitimique refert faedera iusta thori
 Enumerans primi primordia longa parentis
 Utque DEUS socias iunxerit ipse faces.
 Quam reliqua velit hoc a posteritate teneri, [75]
 Quamque velit iustae semper adesse thoro.
 Scilicet (ut quondam cecinit vox Regia vatis:)
 Est foelix Domini qui solet ire vijs.
 Quique labore tui victum reparabis honesto,
 Laetus semper eris cuncta beata videns. [80]
 Et tua non aliter coniunx quam vitis abundans
 Abdita reptabit per latus omne domus.
 Utque solet palmes foecundo crescere olivae,
 Sic soboles mensam cinget ubique tuam,
 Sic terram tibi lacte dabit cum melle fluentem, [85]
 Sic tibi natorum semine surget honos.
 At contra, poenas est ille daturus acerbas,
 Cui parat affectus foeda libido vagos.
 Insuper his addit qua sit ratione tuenda
 Uxor et illius non violanda fides. [90]
 Tum docet uxorem deceant quaecunque modestam,
 Ut parere suo debeat illa viro.
 Denique cuncta movet, divinaque verba recenset,
 Et quae coniugij sunt pia iura refert.
 His ita confectis iterum velut ante, sodales [95]
 Se sponsis iungunt hospitiumque petunt.
 Ast ubi conveniunt, huc vina iocosa feruntur,
 Suavibus hic epulis mensa parata nitet.
 Et iam quisque sibi sedem delegit, amicam
 Qua tacite possit parte videre suam. [100]
 Quam tacite comedens placidis aspectet ocellis,
 Cuique suo promptas porrigat orbe dapes.
 Pars faciles risus referunt suavesque lepores,
 Pars fundunt hilares et sine felle iocos.
 Et quo quisque potest hymenaeos laetus honorat, [105]
 Laetitiae quoniam plurima causa datur.
 Quos memorem Sponsi blandos in coniuge vultus?
 Queis spectat nutus candide Sponse tuos.
 Nunc recipit Cyathum, quo tu modo, Nympha, bibebas,
 Nunc leviter ridens fercula lauta capit. [110]
 Dulcia virginibus loquitur nunc verba propinquis,
 Quaeque solet Nympham cuncta decere, facit.

- Nec secus interea vicinis Sponsus amicis
 Accipit atque refert pocula grata suis.
 Et sic prima novis peraguntur prandia nuptis, [115]
 Sic hilares genio foemina virque vacant:
 Mox pulsata vocant saltatum tympana, mensa
 Quin iuvenes abeant quis prohibere velit?
 Ergo certatim surgunt epulasque relinquunt,
 Seque parat faciles quisque movere pedes. [120]
 Iamque sibi sumit dilectam quisque puellam,
 Qua properet molles ducere quisque choros.
 Hic celebri videas armatas ordine turmas,
 Utque velit cultu quaelibet esse prior.
 His ita dum studiis incumbunt membraque flectunt, [125]
 Ac variant saltus undique mille modis:
 Dumque manu charam ducit saltator amicam,
 Blandula multa refert, nec minus ipse rogat.
 Intereaque fovet tacito sub pectore flammam,
 Crescit enim ludis talibus acer amor. [130]
 Sed quid ago? Metris te docte IACOBÉ resumo
 Et tibi felices opto precorque dies,
 Quod tibi praestanti duxisti corpore Nympham
 Quae valet in rebus damna levare tuis.
 Scilicet hoc virtus, studium pietasque meretur [135]
 Qua facilis Kerner praeditus arte nites:
 Summo quae poterat coniunx Iove digna vocari,
 Iret ut in thalamos virgo pudica tuos.
 Cuius ut ingenij dicat vel munera formae:
 Sufficiens nunquam vena Maronis erit. [140]
 Sint igitur semper praesentia numina vobis,
 Et bene qui iunxit servet utrumque Deus.

Iohannes Tecnon Rigensis ex Livonia

EKLER PÉTER

A „Kovásznai–Teleki-corvina” (2). *Codex Agropolitanus*. A Catullus, Tibullus és Propertius verseit tartalmazó corvin-kódexet, a „Codex Agropolitanus”-t, melyet Kovászai Sándor 1776-ban lelkes hangú apobatérion kísérletében nyújtott át Teleki Sámuelnek,¹ nem látta sem a Teleki Tékát látogató Kazinczy Ferenc, sem a középkori magyar kéziratok feltárásában elévülhetetlen érdemeket szerzett Csontos János és e sorok írói sem.

Kovásznain nem kérhetjük számon, hogy az 1776 januárjában papírra vetett, majd 1782-ben publikált kísérőversben eltekintett a kézirat formai jegyeinek jelzésétől, a Teleki Téka katalógusának² leírása azonban határozottan félrevezető, amennyiben mind a Catullus-szövegek között („Codex Ms. Ex Bibl. Mathiae Corvini Reg. Hungariae”), mind Tibullus alatt („Codex Ms. Ex Bibl. Mathiae Corvini Regis Hungariae”) valódi corvinaként tünteti föl a kötetet. A „Sáromerki Apolló” könyvtárába került darab azonban nem corvina volt, még csak nem is középkori vagy reneszánsz

¹ FÖLDESI Ferenc: A „Kovásznai–Teleki-corvina”. = MKsz 2004. 3. sz. 290–295.

² *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com. Teleki de Szék Pars Prima ... Viennae... 1796.*